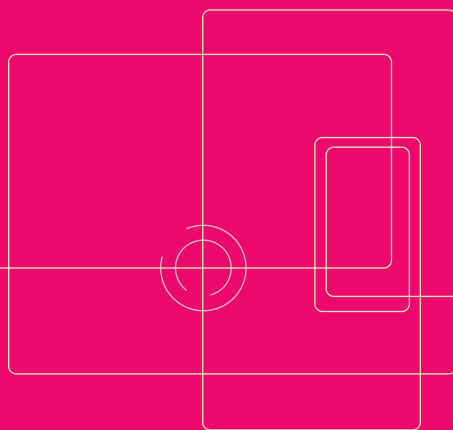

UTREDNING

Litteraturens roll i dagens medielandskap

Sebastian Schauman och Oskar Korkman

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPET
I FINLAND

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund	6
DEL I: LITTERATUR I EN SNABB OCH RÖRLIG VARDAG	12
Vardagens struktur och tempo utmanar läsningen	14
Litteraturens format anpassar sig till vardagens struktur och tempo	16
Läsningens "undantagsrum" i vardagen	18
Sammanfattning	19
DEL II: LITTERATUR I ETT HORISONTELLT MEDIELANDSKAP	20
Att orientera sig i ett fragmenterat medielandskap	22
Litteratur som del av ett bredare kunskapsflöde	24
Litteratur får synlighet och relevans genom sociala flöden	26
Sammanfattning	28
DEL III: LITTERATURENS ROLL I ETT FÖRÄNDERLIGT MEDIELANDSKAP	30
Litteratur som rytmiskt avbrott	32
Litteratur som orientering i en komplex och svårtolkad samtid	33
Litteratur som fördjupning i ett sammanhängande kunskapssökande	35
Litteratur som social och kulturell energi i medieflöden	37
Sammanfattning	39
Implikationer	40
Avslutning	46

Inledning

Litteraturens roll i samhället befinner sig i dag i ett brytningskede. Under de senaste decennierna har förändringar i medielandskap och vardagsliv skapat nya förutsättningar för hur människor tar del av berättelser, kunskap och kultur. I denna utveckling förändras inte bara hur ofta och hur mycket man läser, utan också i vilka sammanhang man väljer att läsa längre texter och betraktar litteraturen som relevant och värdefull.

Denna rapport tar sin utgångspunkt i denna förändring. I stället för att betrakta litteratur som ett avgränsat fenomen analyseras den som en del av ett större medieekosystem och som en del av människors dagliga medieanvändning. En central utgångspunkt i analysen är därmed att litteraturens värde är relationellt. Det uppstår inte i isolation, utan i samspel med andra medier, som en del av kunskapsprocesser och genom de kulturella flöden där innehåll cirkulerar.

Frågan är därmed inte enbart hur litteratur används eller i vilken omfattning den tar plats i människors liv, utan vilken roll den spelar i en samtid präglad av tempo, uppkoppling och ett ständigt flöde av information och kultur.

Syftet med utredningen är att fördjupa förståelsen för denna roll. Utgående från forskningslitteratur, expertintervjuer och en kvalitativ intervjustudie analyseras hur litteratur används, upplevs och får betydelse i relation till andra medier och till de villkor som präglar människors vardag.

Rapporten har tagits fram inom ramen för Svenska litteratursällskapet i Finlands strategiska arbete för att främja förståelsen för litteraturens roll i en tid präglad av digitalisering och ett förändrat medielandskap. Syftet är i första hand att rapporten ska fungera som ett kunskaps- och diskussionsunderlag för aktörer som arbetar med litteratur- och läsfrämjande i praktiken, snarare än att bidra till akademisk teoribildning eller forskning. Avsikten är därmed att med perspektiv och analytiska verktyg förstå litteraturens roll i ett samhälle där både vardag och medielandskap förändras snabbt.

Rapporten inleds med ett kort bakgrundskapitel som beskriver de förändringar i medielandskap och samhälle som utgör utgångspunkt för analysen. I bakgrundskapitlet ingår även ett underkapitel om metod. Därefter presenteras rapportens tre analysdelar. Den första delen analyserar litteraturens roll i en vardag präglad av tempo och rörelse, med fokus på hur vardagens struktur och rytm påverkar användningen av litteratur. Den andra delen undersöker hur litteratur fungerar i ett medielandskap där kunskap och kultur cirkulerar genom horisontella flöden, det vill säga sprids genom nätverk, rekommendationer och social interaktion mellan människor snarare än via traditionella, institutionella kanaler. Den tredje delen bygger vidare på de två föregående delarna och analyserar vilken betydelse litteratur har i dagens vardag och medielandskap.

Avslutningsvis presenteras fem implikationer för hur arbete med litteratur- och läsfrämjande kan utvecklas i en samtid där både vardag och medielandskap har förändrats i grunden.

Centrala begrepp och avgränsningar

Under de senaste åren har flera omfattande undersökningar bidragit till ökad kunskap om läsvanor, bokkonsumtion och attityder till läsning (Berglund & Steiner 2026; Heikkilä 2024; Hanifi et al. 2021). Denna rapport tar avstamp i delar av denna kunskap, men har ett delvis annat fokus. Snarare än att främst undersöka vad, hur ofta eller i vilka format människor läser, riktar utredningen uppmärksamheten mot litteraturens roll och betydelse i människors vardag och i ett medielandskap präglad av digitalisering och förändrade sätt att ta del av kunskap och kultur.

Begreppet litteratur används i rapporten som ett övergripande begrepp för längre, sammanhängande textbaserade verk, såsom skönlitteratur, facklitteratur och längre journalistiska texter, oavsett om de distribueras i tryckt, digitalt eller ljudbaserat format.

När begreppet läsning används i rapporten syftar det i första hand på läsning av längre och mer sammanhängande texter, såsom böcker, längre

journalistiska texter och andra format som kräver en viss fördjupning och kontinuitet. Detta skiljs från så kallad internetläsning, som kännetecknas av kortare och mer fragmenterade textformer, såsom sociala medier, chattar och nyhetsflöden (Heikkilä 2024). När rapporten diskuterar förändringar i läsning avses därmed främst denna mer traditionella form av längre läsning.

Eftersom litteratur i dag används via många olika format och medier omfattar analysen också frågor om läspraktiker och medieanvändning. Rapporten undersöker därmed både litteratur som innehåll och som kulturform, hur människor tar del av litteratur i vardagen och vilka villkor som formar deras medieanvändning.

Bakgrund

Under de senaste decennierna har både medielandskapet och människors vardag genomgått genomgripande förändringar. Denna utveckling drivs av teknologiska, kulturella, ekonomiska och politiska processer som sammantaget har omformat hur människor tar del av information, berättelser och kultur, men också hur dessa används, värderas och ges plats i vardagen.

Teknologisk utveckling. Digitala plattformar och algoritmiska system har etablerat en medielogik som gynnar snabb konsumtion av kortformat. Sociala medier och videoplattformar erbjuder ett konstant flöde av innehåll där användarens uppmärksamhet fragmenteras i korta cykler (Ward et al. 2017). Teknologin har också möjliggjort nya former av mer långsamt och fördjupande innehåll, såsom poddar och ljudböcker (Lindh & Hiidenmaa 2023; Martens et al. 2022). Samtidigt har artificiell intelligens blivit en allt viktigare del av människors informationsmiljö genom verktyg som används för sökning, kunskapsinhämtning och innehållsproduktion.

Förändringar i vardag och kultur. Ett ökat tempo i arbetsliv och privatliv, tillsammans med en större mängd aktiviteter och valmöjligheter, innebär att människors tid i högre grad fragmenteras (Rosa 2013). Digitala medier fyller i dag kortare tidsintervall, vilket förändrar förutsättningarna för aktiviteter som kräver längre sammanhängande uppmärksamhet (Nivins et al. 2026; Rioja et al. 2023).

Förändrade normer och värderingar. Tidigare var läsning starkt kopplad till inte enbart instrumentell nytta, som en förutsättning för utbildning och arbete, utan också till ett bredare bildningsideal (Hakoniemi 2018). Fastän bildningsidealet lever vidare i dag har dess betydelse förskjutits. I ett mer nytto- och effektivitetsorienterat samhälle betonas ofta det som är direkt användbart och mätbart (Ritzer 2004), medan långsammare och mer reflekterande praktiker får en mer osäker legitimitet.

Institutionella förskjutningar. De förändringar som skett i medielandskapet har också påverkat de institutioner som traditionellt burit litteratur och läsning, såsom skola, bibliotek och medier. I takt med ett vidgat textbegrepp och nya former för medieanvändning omformas de både till innehåll och till praktik. Litteratur och läsning integreras i allt högre grad med visuella, auditiva och digitala uttrycksformer, och de miljöer där litteratur möts och används blir mer öppna, interaktiva och sociala (Halinen et al. 2013). Detta innebär en förskjutning från en tidigare norm där tyst, individuell långläsning stod i centrum, till ett mer varierat sätt att ta del av och arbeta med litteratur inom institutionella ramar.

Synen på kulturellt kapital. Litteratur har historiskt fungerat som en central markör för bildning och social status, men i dag konkurrerar den med en rad andra uttrycksformer. Särskilt bland yngre generationer formas status i hög grad genom deltagande i digitala kulturer, såsom streaming, gaming och sociala medier. Parallellt ser man en utveckling mot så kallat kulturellt allätande, där förmågan att röra sig mellan olika genrer och format ger kulturellt kapital (Weingartner 2020). Det finns en risk

för att läsning i vissa sammanhang uppfattas som något som signalerar social och kulturell tillhörighet, och därmed som exkluderande (Heikkilä 2024; Van Deursen & Van Dijk 2014).

Samtidigt har läspraktiker blivit mer mångfasetterade. Traditionell bokläsning har minskat, medan andra former av litteraturanvändning och läspraktiker, såsom ljudböcker och internetläsning, har vuxit (Hanifi et al. 2021; Heikkilä 2024). Detta innebär att litteratur i dag konsumeras på fler sätt, men också att läsningens roll och betydelse blivit alltmer mångfasetterad.

Dessa förändringar medför att litteratur och läsning befinner sig i ett historiskt övergångstillstånd. Samhället rör sig gradvis bort från ett textcentrerat ideal mot ett mer varierat medielandskap där visuella och auditiva uttrycksformer spelar en allt större roll (Jarvis 2023). I denna brytningstid omförhandlas litteraturens former, användning och betydelse.

En tydlig konsekvens är att litteratur inte längre i samma utsträckning som tidigare utgör ett självklart nav för kunskap och kultur. I stället är den en av flera former genom vilka människor orienterar sig i världen. En annan viktig dimension av förändringarna är att själva begreppet litteracitet har breddats. Där läsning tidigare främst förknippades med förmågan att förstå och tolka tryckt text, omfattar litteracitet i dag en bredare uppsättning kompetenser (Halinen et al. 2013).

Att vara litterat innebär i dag inte bara att kunna läsa, utan också att kunna navigera i komplexa informationsmiljöer, tolka innehåll i olika format och värdera källor i ett fragmenterat medielandskap. Text, bild och ljud samverkar, och förståelse skapas ofta genom kombinationer av olika uttrycksformer.

Mot denna bakgrund kräver diskussionen om litteraturens framtid ett balanserat perspektiv. Det innebär att man behöver undvika både alarmism, där varje förändring tolkas som ett tecken på förfall, och relativism, där alla former av medieanvändning betraktas som likvärdiga. Ett balanserat perspektiv erkänner att medielandskapet genomgår en

genomgripande förändring, men försöker samtidigt förstå vilken roll litteratur kan spela i just detta nya sammanhang. I denna utredning ligger fokus därför inte på att värdera förändringen i sig, utan på att analysera vad den innebär för litteraturens roll och betydelse.

I linje med detta har analysen genomförts med ett fördomsfritt angreppssätt till olika medieformer. Snabba och långsamma medier, digitala och analoga format, förstås i rapporten som olika sätt att möta behov av information, upplevelse och fördjupning, snarare än som motsatser med olika värde.

Detta innebär inte att de utmaningar som ofta lyfts i diskussionen om läsning eller digitala medier, såsom minskad läs- och koncentrationsförmåga, skulle vara oviktiga. De faller dock utanför denna utrednings huvudsakliga fokus, som i stället är att analysera litteraturens roll och betydelse i relation till ett förändrat medielandskap.

Metod

Projektet har genomförts i fyra steg. I en inledande fas sammanställdes en nulägesanalys baserad på relevant forskning och tidigare studier. Parallellt genomfördes ett antal expertintervjuer med aktörer inom det kulturella och mediala fältet, i syfte att fånga centrala perspektiv på litteraturens roll i dag.

I nästa steg genomfördes en kvalitativ intervjustudie i två delar: en pilotstudie och en huvudstudie. Pilotstudien omfattade åtta intervjuer och användes för att testa och utveckla en intervjuguide och en metod. Därefter genomfördes en utökad intervjustudie med totalt 28 deltagare.

Intervjuerna var semistrukturerade och fokuserade på respondenternas vardag, medieanvändning och relation till litteratur. Frågorna behandlade bland annat hur människor använder olika medier i vardagen, hur de fördjupar sig i ämnen eller intressen, vilken roll litteratur spelar i dessa processer och vilken roll läsning har i deras medieanvändning. Samtalen var öppna till sin karaktär och undvek värderande distinktioner mellan olika typer av medieanvändning.

Urvalet avgränsades till personer som läser böcker (tryckta och/eller digitala) åtminstone någon gång i månaden men högst några gånger i veckan. Personer som aldrig läser eller som läser dagligen exkluderades. Urvalet utformades således för att fånga personer som använder olika medier för att ta del av berättelser, kunskap och fördjupande innehåll, snarare än för att enbart studera uttalade bokläsare.

Även om motsvarande statistik för Finland saknas tyder resultat från svenska Bokbarometern 2026 på att denna avgränsning sannolikt fortfarande omfattar en stor majoritet av den vuxna befolkningen. Inom Bokbarometerens undersökning uppgav omkring 74 procent att de läser böcker åtminstone ibland, men inte dagligen (Berglund & Steiner 2026), vilket antyder att utredningens urval fångar en bred grupp av personer med varierande men regelbunden relation till litteratur.

Deltagarna i den kvalitativa intervjustudien var svenskspråkiga finländare bosatta i olika delar av Finland, i städer, förorter och på landsbygden. Urvalet omfattade både låg- och högutbildade och eftersträvade en jämn fördelning mellan kön. Deltagarna fördelade sig på fyra åldersgrupper: 16–25 år, 26–35 år, 36–50 år och 51–70 år.

Avgränsningen till svenskspråkiga finländare gjordes mot bakgrund av att rapporten tagits fram inom ramen för Svenska litteratursällskapet i Finlands verksamhet. Studien behandlar dock bredare förändringar i medielandskap, vardag och läspraktiker som inte är bundna till ett specifikt språk eller en viss språkgrupp, och analysen bedöms därför vara relevant även i ett vidare finländskt och nordiskt sammanhang.

Intervjuerna analyserades tematiskt med fokus på återkommande mönster i hur respondenterna relaterar till litteratur och andra medier. Analysen har inte haft som mål att vara statistiskt representativ, utan att identifiera centrala sätt att förstå och använda litteratur i ett föränderligt medielandskap.

I det följande presenteras resultaten från intervjuerna genom tre övergripande teman som återkom i materialet. Det första handlar om litteraturens relation till vardagens rytm och människors möjligheter till fördjupning i en snabb vardag. Det andra behandlar litteraturens roll i

ett medielandskap där människor rör sig mellan olika medier och plattformar. Det tredje fokuserar på hur litteratur får betydelse och värde i detta förändrade sammanhang.

DEL I: LITTERATUR I EN SNABB OCH RÖRLIG VARDAG

I denna rapport används litteraturbegreppet i bred bemärkelse och omfattar längre sammanhängande texter och berättelser, såsom skönlitteratur, facklitteratur och längre journalistiska texter, oavsett format. Fokus i denna del ligger dock särskilt på de läspraktiker som är kopplade till traditionell bokläsning och annan längre läsning som kräver sammanhängande tid, koncentration och uppmärksamhet.

Intervjuerna visar att de flesta respondenter fortfarande ser böcker och läsning som något värdefullt. Litteratur förknippas med fördjupning, avkoppling och möjligheten att leva sig in i andra perspektiv och berättelser. Den uppfattas som en värdefull motvikt till det mer fragmenterade och hektiska digitala medielandskapet. Samtidigt är det tydligt att litteratur och bokläsning ofta har svårt att hitta en självklar plats i människors vardag.

Förklaringen handlar i stor utsträckning om hur vardagen är organiserad. Många beskriver ett liv präglad av högt tempo, rörelse och återkommande avbrott. Arbetsliv, familjeliv, fritidsaktiviteter och ett alltmer komplext medielandskap strukturerar vardagen på ett sätt som gör det svårt att hitta lämpliga stunder för böcker. Böcker förknippas ofta med ett behov av långa perioder av lugn och fokus. Den typiska vardagen struktureras däremot ofta kring kortare tidsintervaller och många parallella aktiviteter.

I en sådan vardag är det inte överraskande att vissa medieformer passar bättre in än andra. Format som kan användas när man är i rörelse eller under kortare intervaller, till exempel poddar eller ljudböcker, kan integreras relativt friktionslöst i många vardagssituationer. Den traditionella boken upplevs däremot oftare som en aktivitet som kräver att man stannar upp, sitter stilla och riktar sin uppmärksamhet mot texten under en längre stund. I en vardag där många upplever sig vara i ständig

rörelse kan detta göra boken svår att integrera rent praktiskt. Den tryckta boken upplevs därför av vissa som otymplig, också i fysisk bemärkelse.

Ur detta perspektiv handlar litteraturens utmaning därför mindre om att människor inte längre värdesätter böcker och litteratur, och mer om hur läsning kan hitta sin plats i en vardag som präglas av tempo och rörelse. De observationer som presenteras i detta kapitel visar på tre centrala dimensioner av denna förändring: hur vardagens struktur påverkar möjligheten att läsa, hur nya medieformat har gjort det möjligt att integrera litteratur och fördjupande innehåll i en hektisk vardag, och hur bokläsning ofta förskjuts till särskilda situationer där vardagens tempo tillfälligt bryts.

Fakta: Intresset för böcker ökar

Flera indikatorer tyder på att litteratur fortfarande har en stark, och i vissa avseenden växande, kulturell ställning. I Finland har den totala bokförsäljningen varit stabil under de senaste åren, och försäljningen av tryckt facklitteratur har ökat (Kirjakauppaliitto 2026). Utvecklingen i Norden visar även på ett tydligt trendbrott, där den fysiska boken återigen ökar i popularitet efter flera år av digital tillväxt (Tiberg 2026). Enligt svenska Bokbarometern (Berglund & Steiner 2026) uppger 71 procent att de vill läsa mer än vad de gör i dag och endast 11 procent upplever bokläsning som mindre viktigt.

Parallellt har böcker och läsning också fått en tydligare kulturell synlighet, inte minst i digitala miljöer. Bokhyllor och läsmiljöer har blivit populära inslag i sociala medier och inredning, där de ofta fungerar som uttryck för identitet, smak och kulturellt kapital (Laine 2026).

Sammantaget tyder detta på att litteraturens kulturella värde inte har försvagats. Tvärtom framstår böcker fortsatt som meningsfulla och attraktiva, både för att läsas och som symboler. ■

Vardagens struktur och tempo utmanar läsningen

Diskussionen om litteraturens ställning i dag utgår ofta från begreppet uppmärksamhetsekonomi. I ett medielandskap där många aktörer konkurrerar om människors uppmärksamhet antas det bli allt svårare för böcker och litteratur att hävda sig. Intervjuerna i denna studie bekräftar delvis denna bild. Samtidigt tyder materialet på att litteraturens utmaningar inte enbart handlar om konkurrens om uppmärksamhet, utan också om hur vardagen är organiserad.

Många respondenter beskriver en vardag som ofta präglas av rörelse mellan olika platser och uppgifter: arbetsliv, familjeliv, fritidsaktiviteter och digital kommunikation avlöser varandra i snabb takt. Tiden organiseras i många kortare intervaller snarare än i längre sammanhängande block, och olika aktiviteter växlar ofta snabbt med varandra:

Tiden går ju bara snabbare och snabbare förbi, så det känns att man har mindre och mindre tid till att göra någonting annat än att bara leva. (Ida, 41)

I en sådan vardag kan det vara svårt att hitta stunder där man kan ägna sig åt en aktivitet som kräver längre sammanhängande koncentration. Flera respondenter beskriver hur bokläsning därför ofta upplevs som något som kräver särskilda förutsättningar: att man sätter sig ner, stannar upp och riktar sin uppmärksamhet mot texten under en längre stund.

När jag läser en bok vill jag alltid läsa fulla kapitlen, jag vill inte avbryta mitt emellan, så det är kanske en orsak varför jag läser ganska lite på vardagen. (Erik, 40)

Denna upplevelse handlar inte nödvändigtvis om bristande intresse för litteratur. I intervjuerna återkommer snarare en bild av läsning som

något som förknippas med särskilda situationer – tillfällen då vardagens krav tillfälligt minskar och det blir möjligt att stanna upp under en längre stund.

Framför allt sommarsemestern beskrivs som den tid då bokläsning faktiskt blir möjlig. Respondenter beskriver hur vardagens rytm då förändras: tempot saktar ner, scheman luckras upp och längre sammanhängande tidsblock uppstår.

Enda gången om året som jag läser är, juni, juli, augusti. Då känner jag som att jag har tid. (Emilia, 31)

För många framstår bokläsning därmed som något som hör hemma utanför vardagens normala rytm, snarare än som en aktivitet som naturligt integreras i den:

Min tid räcker inte till [böcker], jag har inte disponerat den på det viset. [...] Men på sommaren tycker jag om att läsa. På vintern hittar jag inget lämpligt ställe att läsa på. Sommaren och hängmattan. (Birgitta, 64)

Flera respondenter beskriver också hur de inför semestern planerar sin läsning genom att köpa eller reservera böcker i förväg. Läsning framstår därmed främst som en aktivitet som kräver andra tidsmässiga villkor än den vardagen vanligtvis erbjuder, snarare än som något människor tappat intresset för.

Litteraturens format anpassar sig till vardagens struktur och tempo

En vanlig föreställning i diskussionen om digitala medier är att människors medieanvändning har blivit alltmer ytlig. I ett snabbt och fragmenterat medielandskap antas det överlag vara svårare att ta del av längre resonemang, berättelser och fördjupande innehåll.

Intervjuerna i denna studie ger en mer nyanserad bild. Även om det är tydligt att stora delar av det digitala medielandskapet sporrar till ytlig mediekonsumtion och olika former av passivt skrollande, så framkom det tydligt i intervjuerna att många respondenter engagerar sig i innehåll som kräver koncentration och fördjupning, just tack vare digitala medier.

Poddar och ljudböcker lyfts fram som exempel på format som är bättre anpassade till en vardag präglad av rörelse och avbrott. De gör det möjligt att ta del av fördjupande innehåll och berättelser samtidigt som man utför andra aktiviteter, till exempel när man pendlar, tränar eller utför hushållsarbete.

Det är mycket lättare för mig att ha en hörlur och skala potatis och lyssna samtidigt. Jag har nog stått med en fysisk bok också vid spisen, men det är lättare ju att lyssna. (Kerstin, 44)

För många respondenter innebär detta att de kan ta del av längre berättelser eller diskussioner i situationer där traditionell läsning hade varit svår att genomföra. I vissa fall gör dessa format det till och med möjligt att ta del av litteratur i större utsträckning än vad som annars hade varit möjligt:

När jag städar eller håller på och klippa gräset eller någonting så då kan jag ha en ljudbok på. (Ida, 41)

I en vardag präglad av tempo, rörelse och många parallella aktiviteter är det osannolikt att individen anpassar sin vardag till traditionell bokläsning. I stället ser vi hur det ofta är formerna för litteratur och fördjupning som anpassar sig till vardagens struktur och skapar nya kontaktytor genom vilka individen får tillgång till fördjupande innehåll. Detta innebär att litteraturens framtida relevans i hög grad avgörs av dess förmåga att fungera inom denna vardagslogik.

Fakta: Ljudböcker och poddar växer snabbt

Under de senaste åren har användningen av ljudböcker ökat kraftigt. I Finland hade omkring en miljon människor, motsvarande 23 procent av befolkningen i åldern 16–89 år, lyssnat på ljudböcker år 2020, jämfört med cirka 600 000 året innan (Hanifi et al. 2021). Den snabba ökningen visar hur digitala format på kort tid har förändrat hur litteratur konsumeras.

Denna utveckling hänger nära samman med framväxten av digitala ljudbokstjänster som gör det möjligt att ta del av litteratur i situationer där traditionell läsning tidigare varit svår att integrera, till exempel under pendling, träning eller hushållsarbete.

Parallellt har podcaster etablerat sig som ett viktigt medium för fördjupande innehåll. Program som *The Rest is History*, en av världens mest populära historiepoddar, är ett exempel på hur långa samtal och komplexa resonemang kan nå stora publikgrupper i ett digitalt format (Cain 2025).

Dessa utvecklingar visar att intresset för längre berättelser och fördjupande resonemang inte har minskat. I stället har de i allt högre grad anpassats till en vardag präglad av rörelse, flexibilitet och parallella aktiviteter. ■

Läsningens ”undantagsrum” i vardagen

Vardagen upplevs ofta som snabb och fragmenterad men det framkommer i intervjuerna att det också finns många situationer där tempot tillfälligt förändras. I dessa övergångssituationer uppstår ibland tidsfickor där mer koncentrerade aktiviteter kan få plats. I motsats till längre perioder med ett lugnare vardagstempo som under sommaresemestern, existerar sådana pauser just i vardagen.

Det kan handla om att vänta medan barnen deltar i en hobby, att sitta på ett tåg eller i ett väntrum, eller att få en stund för sig själv i slutet av dagen. Tempot saktar tillfälligt ner och det blir möjligt att rikta uppmärksamheten mot en bok:

Barnen har simskola på söndagarna. Där har jag bestämt att jag bläddrar inte på någon telefon, att jag tar en riktig bok med.
(Erik, 40)

På hotellet [på arbetsresa] då har man hela kvällen tid så är det ofta så att man läser någon bok. (Markus, 47)

Samtidigt framgår det att dessa situationer inte alltid spontant identifieras som tillfällen där läsning skulle kunna få plats. Många beskriver hur mobilen ofta blir det självklara valet i sådana stunder, eftersom den alltid finns till hands och erbjuder innehåll som lätt kan konsumeras i korta intervaller och omedelbart:

Sociala medier är enklare och kräver mindre av mig [...] man har så mycket val i dag så tar man ju som de enklare alternativen.
(Emilia, 31)

När respondenter aktivt väljer att ta med sig en bok förändras dock ofta upplevelsen av stunden. Väntetiden blir inte bara ett tomrum mellan två aktiviteter, utan en möjlighet att fördjupa sig i en berättelse eller ett ämne under en kortare stund.

Intervjuerna tyder därför på att läsning i många fall förskjuts till övergångssituationer där tempot tillfälligt saktar ner, snarare än att helt försvinna ur vardagen. Dessa situationer kan beskrivas som läsningens ”undantagsrum”: korta pauser i vardagens flöde under vilka det blir möjligt att ägna sig åt en mer koncentrerad aktivitet. För litteratur- och läsfrämjande initiativ är utmaningen inte enbart att identifiera dem, utan att visa hur just litteraturen och boken passar in där.

Sammanfattning

Litteraturens utmaningar i dagens samhälle beror i stor utsträckning på hur vardagen är organiserad. Frågan handlar mindre om huruvida människor fortfarande värdesätter böcker och litteratur och mer om vilka möjligheter vardagen ger för läsning i en tillvaro präglad av många parallella aktiviteter och en ständigt närvarande digital miljö.

Tre centrala observationer sammanfattar denna utveckling:

- Den traditionella läsningens största utmaning ligger i dag i hög grad i hur människors vardag ser ut snarare än i ointresse.
- Intresset för längre resonemang och berättelser finns kvar, men uttrycks ofta genom mer flexibla format.
- Traditionell bokläsning tenderar att koncentreras till särskilda ”undantagsrum” där vardagens tempo tillfälligt bryts.

DEL II: LITTERATUR I ETT HORISONTELLT MEDIELANDSKAP

En annan central observation i denna studie är att litteraturens roll i dag formas i ett medielandskap där kunskap och kultur i allt högre grad cirkulerar horisontellt snarare än vertikalt. Det betyder inte att institutioner har blivit irrelevanta, men att deras roll som huvudsakliga förmedlare av kunskap och kultur har minskat till förmån för digitala flöden, rekommendationer och nätverk mellan användare.

Traditionellt har litteraturens ställning varit nära knuten till institutioner som skolan, biblioteken, förlagen och kulturjournalistiken. Dessa har fungerat som filter och förmedlare av både kunskap och kultur, och har i stor utsträckning påverkat vad som uppfattas som relevant, värdefullt och värt att ta del av. I ett sådant landskap har litteraturen haft en relativt tydlig roll och betydelse.

Intervjuerna i denna studie tyder på att denna logik håller på att förändras. Många respondenter beskriver hur de i allt mindre utsträckning orienterar sig genom enskilda institutioner eller kanaler, och i stället rör sig mellan många olika källor, plattformar och format. Kunskap och kultur möts genom sociala medier, poddar, artiklar, videor, rekommendationer och samtal, ofta i en löpande rörelse snarare än genom tydligt avgränsade steg.

I detta landskap formas relevans i högre grad genom synlighet, cirkulation och rekommendationer än genom institutionell auktoritet. Vad som uppfattas som intressant eller meningsfullt uppstår ofta i mötet mellan olika användare, plattformar och innehåll, snarare än genom en tydlig uppifrån och ner-struktur.

En sådan utveckling förändrar litteraturens grundläggande villkor. Frågan är inte längre enbart hur böcker ska nå sin publik genom etablerade kanaler, utan hur litteratur fungerar i ett medieekosystem där

människor rör sig mellan många olika format och där kunskap och kultur cirkulerar i horisontella flöden.

Sett ur detta perspektiv blir det mindre relevant att betrakta litteraturen som något som står vid sidan av eller i kontrast till dessa flöden. I stället handlar det om att förstå hur böcker och litteratur blir en del av dem – hur de upptäcks, delas och får betydelse i samma rörelser som präglar annan kultur och information.

I de följande avsnitten analyseras tre aspekter på denna förändring: hur människor orienterar sig i kunskap och kultur genom en mångfald av medier, hur de mest engagerade användarna aktivt kombinerar olika källor och format, och hur litteratur i allt högre grad får sin synlighet och relevans genom de sociala och digitala flöden där människor redan befinner sig.

Fakta: Kultur sprids alltmer horisontellt

Under de senaste åren har sociala medier och digitala rekommendationssystem blivit centrala för hur människor upptäcker kultur och kunskap. I stället för att aktivt söka upp innehåll via enskilda kanaler möter många i dag nya idéer, berättelser och kulturella fenomen genom flöden där innehåll rekommenderas, delas och cirkulerar mellan användare.

Denna utveckling är särskilt tydlig inom musik och film. Studier visar att en stor majoritet av yngre användare upptäcker ny musik via sociala medier och användargenererat innehåll. Upp till 82 procent av generation Z (personer som vuxit upp efter millennieskiftet) uppger att de hittar ny musik genom sådana plattformar. Även inom film och tv spelar sociala medier en växande roll: närmare hälften av unga tittare uppger att de upptäcker nya program via sociala plattformar, och en stor majoritet har börjat titta på en serie eller film efter att ha sett klipp i sociala flöden (Auxier et al. 2024).

Samma logik gäller i allt större utsträckning även litteratur. Ett tydligt exempel på hur en äldre titel har fått nytt liv genom sociala medier är romanen *The Song of Achilles* av Madeleine Miller, ursprungligen publicerad 2011. Över ett decennium senare blev romanen en internationell bästsäljare efter att ha spridits via BookTok på TikTok (Balling & Martens 2024). Genom att cirkulera i användares rekommendationer och diskussioner nådde boken en ny generation läsare och fick en kulturell synlighet som vida översteg dess ursprungliga lansering. ■

Att orientera sig i ett fragmenterat medielandskap

Intervjuerna i denna studie visar att människors sätt att orientera sig i kunskap och kultur i dag i hög grad präglas av en kontinuerlig rörelse mellan olika medier, plattformar och källor. I stället för att förlita sig på enskilda kanaler eller institutioner beskriver respondenterna hur de rör sig mellan olika format beroende på situation, intresse och syfte.

För många respondenter börjar denna orientering i det som kan beskrivas som snabbare medier. Sociala flöden, nyhetsappar eller video-plattformar skapar ofta den första kontakten med ett ämne eller en fråga. Något fångar uppmärksamheten, ett klipp, en rubrik, en diskussion och väcker ett initialt intresse:

Det börjar nog ofta från till exempel Instagram [...] när det är länkat till någon nyhet [...] det är ändå ganska ofta som jag sen därifrån går vidare. Det är jättesällan som jag går in till någon nyhetsplattform direkt för att kolla på nyheter, utan det är mer det att när de kommer emot på sociala medier och sen därifrån trycker jag mig vidare.
(Maria, 38)

Därifrån fortsätter processen ofta i andra riktningar. Ett ämne kan följas upp genom artiklar, poddar eller längre reportage, och i vissa fall leda vidare till mer omfattande innehåll. Respondenter beskriver hur olika medier används i kombination med varandra och fyller olika funktioner i denna process: en del ger en överblick, andra fördjupar och vissa erbjuder analys eller perspektiv.

Denna rörelse mellan medier framstår i intervjuerna som både etablerad och självklar. Samtidigt sker informationssökande och fördjupning i allt högre grad genom ett mer öppet och kontinuerligt flöde mellan olika medier och källor. Flera respondenter betonar vikten av att ta del av flera källor och perspektiv för att skapa sig en egen uppfattning.

Du kan inte bygga en världsbild från enbart en datapunkt [...] du måste ha brett material för att komma fram till dina egna slutsatser. (Mikael, 23)

I intervjuerna framkommer att denna typ av medieanvändning ofta upplevs som nödvändig i ett landskap där information finns tillgänglig på många olika håll. Att orientera sig i flödet innebär att kontinuerligt välja, jämföra och kombinera olika källor. För många respondenter framstår detta som en central del av hur de förstår omvärlden.

Peter beskriver en sådan process i samband med en massskjutning på Bondi Beach i Australien. När nyheten först nådde honom via sociala medier upplevde han att informationen var osäker och svår att tolka. För att förstå vad som faktiskt hade hänt började han därför systematiskt söka upp mer tillförlitliga källor:

I samband med skjutningen i Australien försökte jag luska fram vilka deras lokala större nyhetsajter är och vad de skrev och sa om det. Jag litar hemskt sällan på bara en nyhetsmedia, utan jag plockar från olika ställen och försöker få fram den där helhetsbilden innan jag drar slutsatser om något. (Peter, 46)

De respondenter som beskriver sig som särskilt nyfikna eller engagerade i samhällsfrågor och kultur är också de som i störst utsträckning rör sig mellan olika medier. De förhåller sig relativt fördomsfritt till olika format och använder dem på olika sätt beroende på vad de vill uppnå – för att få en överblick, fördjupa sig eller ta del av olika perspektiv. För andra respondenter framstår medieanvändningen som mer stabil och begränsad. I dessa fall är det vanligare att hålla sig till ett mindre antal källor eller format, ofta med en tydligare koppling till traditionella medier eller etablerade kanaler:

Jag läser Helsingin Sanomat via mobilen och beställer hem Suomen Kuvalehti. Och där är ungefär mina medier. (Erik, 40)

Denna skillnad synliggör en viktig aspekt av det medielandskap som intervjuerna beskriver. Det som utifrån kan framstå som fragmenterat eller splittrat är i många fall resultatet av en aktiv och relativt sofistikerad form av orientering och reflektion som sträcker sig bortom traditionell källkritik. För de mest engagerade användarna handlar medieanvändningen i hög grad om att själv sätta samman information från olika källor för att skapa sig en bredare förståelse.

Sett ur detta perspektiv framstår det horisontella medielandskapet inte enbart som en utmaning, utan också som ett utrymme där nya former av kunskapssökande har utvecklats. Det är i denna rörelse mellan medier, snarare än inom enskilda kanaler, som många människor i dag upptäcker, tolkar och fördjupar sig i kultur och kunskap.

Litteratur som del av ett bredare kunskapsflöde

Som det föregående avsnittet visade präglas många människors medieanvändning i dag av en rörelse mellan olika format och källor. Olika medier fyller olika funktioner: en del används som ingångar till ett ämne, andra för att kontrollera och jämföra information från olika källor medan somliga erbjuder fördjupning.

Intervjuerna tyder på att litteratur i många fall blir en del av denna process snarare än något som används fristående. Flera respondenter beskriver hur intresset för ett ämne väcks i ett snabbare medium, till exempel i ett socialt flöde, ett videoklipp eller ett poddsamtal, och sedan successivt fördjupas genom andra källor. I vissa fall leder denna rörelse vidare till böcker:

Det börjar oftast från sociala medier, det kan hända jag ser ett kortsnitt om till exempel Gauss liv på TikTok och sen går jag in på Youtube och tittar på hela saken. Sen kanske jag läser en artikel. Och

senare vill jag kanske läsa mer [...] så man kan se en länk mellan de böcker jag läser och sociala medier. (Richard, 21)

Exemplet illustrerar en återkommande dynamik i respondenternas medieanvändning. Böcker framstår sällan som den första kontakten med ett ämne, men kan i stället fungera som ett steg i en längre process där intresset redan har etablerats. När läsning sker är det ofta som en fördjupning av något som redan har väckt engagemang i andra medier.

Intervjuerna visar att denna rörelse inte är linjär eller förutbestämd. I vissa fall stannar den vid kortare format, i andra leder den vidare till mer omfattande innehåll. Det som avgör är ofta graden av intresse, tillgången till relevant material och hur lätt det är att ta nästa steg i fördjupningen.

I ett medielandskap där kunskap och kultur cirkulerar genom många olika format blir litteraturens roll således svår att förstå om den betraktas isolerat. I stället framstår böcker som en möjlig del av en bredare kunskapsprocess där människor rör sig mellan olika medier i takt med att deras intresse fördjupas.

Sett ur detta perspektiv handlar frågan inte enbart om huruvida människor läser eller inte, utan om hur litteratur passar in på människors olika sätt att upptäcka ämnen och fördjupa sig i dem. När litteratur blir en naturlig del av denna rörelse kan den fungera som ett av flera steg mot fördjupning. När kopplingen saknas riskerar den däremot att förbli i periferin. Litteraturens relevans avgörs i hög grad av huruvida den kan kopplas till dessa flöden och inte enbart existera vid sidan av dem.

Litteratur får synlighet och relevans genom sociala flöden

I intervjuerna framträder litteraturen som en väg till fördjupning, men också som ett kulturellt fenomen som i allt högre grad cirkulerar genom sociala och digitala flöden. På samma sätt som film, musik och tv-serier får böcker i dag ofta sin synlighet genom att de delas, rekommenderas och diskuteras i nätverk av användare.

Flera respondenter, särskilt yngre, beskriver hur de upptäcker böcker genom sociala medier snarare än genom traditionella kanaler som bokhandel och bibliotek. Plattformar som TikTok, Instagram och YouTube fungerar som ingångar till litteratur på samma sätt som till andra former av kultur:

Det [BookTok] hjälper jättemycket. Därifrån får jag största delen av de böcker jag läser, det är jättelätt att hitta böcker därifrån. (Sara, 16)

I dessa flöden får böcker en annan typ av synlighet än i mer traditionella sammanhang. När litteratur delas och diskuteras av användare kan den snabbt bli ett gemensamt samtalsämne och nå nya läsare, ofta oberoende av när boken ursprungligen publicerades:

På TikTok finns ju såna här BookToks [...] vissa böcker kan bli riktigt så där att det blåser upp och så att alla talar om dem. Fast det handlar om en bok som har kommit ut för flera år sedan. (Amanda, 22)

Denna dynamik innebär att litteratur i allt högre grad blir en del av samma personaliserings- och rekommendationslogik som redan länge har präglat andra kulturformer. Genom algoritmiska rekommendationer, social delning och digitala gemenskaper kan böcker nå läsare på sätt som inte i första hand är beroende av institutionella urval eller traditionella distributionskanaler.

Fakta: Litteratur sprids genom kulturella flöden - inte bara digitala

Den horisontella spridning som präglar dagens medielandskap sker inte enbart i digitala miljöer. Samtida exempel visar att litteratur ofta får genomslag genom en bredare cirkulation av kulturell energi där olika medier, sammanhang och sociala arenor samverkar.

Ett tydligt exempel är att litteratur kopplas till andra populärkulturella fenomen (Hutcheon 2013). Tv-serier och filmatiseringar har länge fungerat som ingångar till böcker, där titlar som *Game of Thrones* och *Dune* lett till kraftigt ökad bokförsäljning globalt. På motsvarande sätt kan litterära verk få ny aktualitet genom samhällsdebatt. George Orwells *1984* har exempelvis återkommande toppat försäljningslistor i samband med politiska händelser, då begrepp och teman från boken används för att tolka samtiden (Schulman 2017).

Denna typ av spridning sker också i fysiska och sociala sammanhang. Bokcirklar, festivaler, skolor och informella samtal fungerar som arenor där litteratur diskuteras, rekommenderas och får mening i relation till gemensamma erfarenheter. I dessa sammanhang uppstår ofta en annan typ av engagemang än i digitala flöden, där litteratur knyts till identitet, gemenskap och delade referensramar (Fuller & Rehberg Sedo 2013).

Sammantaget visar dessa exempel att litteraturens spridning i dag präglas av ett samspel mellan digitala och fysiska flöden. Snarare än att vara begränsad till enskilda plattformar rör sig litteratur i ett nätverk av sammanhang där olika former av kulturell energi förstärker varandra. ■

Samtidigt förändras också upplevelsen av litteratur. När böcker cirkulerar i sociala flöden blir de inte enbart en individuell aktivitet utan något som delas, diskuteras och ges mening i relation till andra. För många respondenter innebär detta att läsningen i större utsträckning kopplas till gemenskap och samtal, snarare än att vara en isolerad praktik.

Det finns jättemånga såna ”hitti böcker” som folk läser och vissa diskuteras jättemycket om på BookTok, speciellt om de är nya eller om de är jättebra. Så det skapar nog verkligen en sån här community, även fast jag är inte så aktiv i kommentaren och att diskutera, men det är jätteroligt för mig att se vad andra tycker och tänker. (Sabina, 23)

Denna utveckling tyder på en viktig förändring i hur litteratur får relevans. I ett horisontellt medielandskap formas intresset för böcker inte enbart genom institutionell legitimitet eller traditionella kvalitetsmärkörer, utan också genom den ”energi” som uppstår när litteratur cirkulerar i nätverk av användare. Vad som läses, diskuteras och sprids påverkas i hög grad av hur böcker synliggörs i de sociala flödena och hur de på så vis blir relevanta och närvarande i människors egna sammanhang.

Sett ur detta perspektiv framstår litteratur som en del av samma dynamik som präglar annan kultur. För att förstå hur böcker når fram till läsare i dag krävs därför också en förståelse för de sammanhang och medieflöden genom vilka de får synlighet och spridning.

Sammanfattning

Intervjuerna i denna studie visar att litteratur i dag verkar i ett medielandskap där kunskap och kultur i allt högre grad cirkulerar genom horisontella flöden. I detta landskap formas människors förståelse inte enbart genom enskilda källor eller institutioner, utan genom en kontinuerlig rörelse mellan olika medier, plattformar och perspektiv.

För många innebär detta att kunskapssökandet blir mer självstyrt och situationsanpassat. Snabba medier fungerar ofta som ingångar till ett ämne, medan andra format möjliggör fördjupning. I denna process kan litteratur bli en del av en bredare väg mot ökad förståelse, snarare än en isolerad aktivitet.

Samtidigt får litteratur som kulturellt fenomen i allt högre grad sin synlighet och relevans genom de flöden människor följer. När böcker cirkulerar genom sociala medier, rekommendationer och digitala gemenskaper kan de nå nya läsare och bli en del av gemensamma samtal på ett sätt som skiljer sig från mer traditionella, vertikala logiker.

Tre centrala observationer sammanfattar denna utveckling:

- Kunskap och kultur sprids i allt högre grad genom horisontella flöden där människor rör sig mellan många olika medier och källor.
- Litteratur blir ofta en del av individens väg till fördjupning, snarare än en isolerad utgångspunkt för kunskapssökande.
- Litteratur får i allt högre grad sin synlighet och kulturella relevans genom samma rekommendations- och personaliseringslogik som annan kultur.

DEL III: LITTERATURENS ROLL I ETT FÖRÄNDERLIGT MEDIELANDSKAP

De två föregående delarna av rapporten har visat hur litteraturens villkor formas av en snabb och rörlig vardag samt av ett medielandskap där information, kultur och berättelser i allt högre grad cirkulerar genom horisontella flöden. Tillsammans pekar dessa förändringar mot en mer grundläggande omförhandling av litteraturens roll i samhället. Vad erbjuder litteratur i ett sådant landskap? Vilka behov fyller den, och vilken betydelse har den i relation till andra medier och aktiviteter?

Litteratur och böcker fungerar inte längre som det självklara centrumet för kultur och kunskap. Detta innebär inte att litteraturen har förlorat sitt värde. Snarare innebär det att dess värde måste förstås på ett annat sätt än tidigare. Litteraturens betydelse i dag ligger inte i att ersätta andra medier eller återta en tidigare särställning, utan i den roll den spelar i relation till det bredare medielandskap där människor faktiskt lever sina liv.

I intervjuerna framstår litteratur som något som kan fylla människors behov av avbrott, fördjupning, orientering och meningsskapande i en vardag präglad av ständig uppkoppling och många konkurrerande intryck. Respondenterna beskriver hur litteratur erbjuder en form av koncentration och sammanhang som andra medier inte alltid gör.

Detta innebär också att litteraturens betydelse inte kan förstås isolerat från hur människor använder andra medier. Del I visade att läsningens utmaning i hög grad är rytmisk och praktisk: boken har svårt att hitta plats i en vardag präglad av rörelse och avbrott. Del II visade att litteratur i allt högre grad blir en del av horisontella flöden, där människor rör sig mellan många olika medier och där litteratur får synlighet, relevans

Fakta: Böcker som kulturellt attraktiva i ett snabbt medielandskap

Flera analyser av digital läskultur visar att böcker i dag i allt högre grad positioneras som en motvikt till en snabb och fragmenterad vardag (Mac Donnell 2024). I ett medielandskap präglad av ständig uppkoppling, kortformat innehåll och högt tempo framställs läsning ofta som något som erbjuder lugn, fokus och närvaro.

Samtidigt har sociala medier bidragit till att göra denna bild av läsning synlig och socialt attraktiv. Inom BookTok-kulturen är det vanligt att läsning framställs som en estetisk och identitetsskapande praktik, ofta kopplad till lugn, koncentration och känslomässig fördjupning (Steiner 2025). I dessa sammanhang blir läsning också en del av en livsstil präglad av återhämtning, självkontroll och mental närvaro. Detta handlar delvis om performativt beteende, men det antyder i sig att boken och läsning uppfattas som kulturellt attraktivt och värdefullt.

Denna utveckling innebär också att böcker i vissa sammanhang har blivit kulturellt "laddade" på nya sätt. Att läsa och att identifiera sig som läsare kan fungera som en markör för eftertänksamhet och känslomässig fördjupning och utgöra ett alternativ till ett annars snabbt och ytligt medieflöde. Forskning om BookTok synliggör hur unga användare inte bara delar boktips, utan också använder läsning som en del av sin identitet och sitt sätt att positionera sig i relation till omvärlden (Jerasa 2025). ■

och kulturell energi genom samma logik som annan kultur. Mot denna bakgrund blir frågan inte om litteraturen fortfarande är viktig, utan på vilket sätt den är viktig i just detta landskap.

I detta kapitel analyseras därför litteraturens betydelse i relation till fyra roller som framträder särskilt tydligt i materialet. För det första kan litteratur erbjuda ett rytmiskt och upplevelsemässigt avbrott från en intensiv vardag. För det andra kan den fungera som en orienterande och stabiliserande kraft i en omvärld som många upplever som komplex, motsägelsefull och svår att tolka. För det tredje framträder litteratur som en fördjupande länk i ett mer sammanhängande kunskapssökande där olika medier samverkar och där litteratur kan bidra med struktur, kontinuitet och djup. För det fjärde kan litteratur i dag få kulturell energi, social relevans och nya former av mening genom de digitala och sociala

flöden där människor redan befinner sig. Tillsammans synliggör dessa roller en avgörande förskjutning: litteraturens betydelse i dag ligger mindre i dess tidigare position som det självklara navet för kunskap och kultur, och mer i dess förmåga att fylla specifika behov i ett föränderligt medieekosystem.

Litteratur som rytmiskt avbrott

Ett centralt tema som framträder i intervjuerna är att litteratur erbjuder ett avbrott från den rytm som dominerar i vardagen. I del I visades hur många upplever sin vardag som präglad av tempo, rörelse och återkommande avbrott, där uppmärksamheten ständigt förflyttas mellan olika uppgifter och intryck. I detta sammanhang framstår läsning som en aktivitet som bryter denna rytm.

Traditionellt har litteratur erbjudit en paus från en monoton eller händelselös vardag. Intervjuerna i denna studie pekar i en annan riktning. För många handlar litteratur och läsning i dag inte om att fylla ett tomrum, utan om att skapa avstånd till en vardag som redan upplevs som intensiv och uppkopplad. Litteratur och läsning fungerar därmed som ett sätt att tillfälligt dra sig undan ett ständigt flöde av intryck.

Det [skönlitteratur] är ett sätt att koppla av och ta distans från sin vardag och kanske leva in sig i något annorlunda. (Richard, 21)

Detta avstånd handlar inte enbart om innehåll, utan om tempo och uppmärksamhet. Att läsa innebär att stanna upp, rikta fokus och följa ett sammanhängande förlopp över tid. I en vardag där medieanvändningen i huvudsak präglas av korta sekvenser och snabba skiften erbjuder litteratur och läsning en annan typ av engagemang, som både kräver och möjliggör ett mer koncentrerat och långvarigt fokus.

Samtidigt visar intervjuerna att denna typ av upplevelse inte är unik för litteratur. Flera respondenter beskriver liknande känslor i samband

med andra aktiviteter som kräver närvaro och koncentration, såsom träning, skapande eller praktiska hobbyer.

Mina hobbyn som att hålla på med hästar och jag brukade också rita en del [...] om man kommer in i det där flowet så kan det lätt också ge den känslan [som läsning]. (Sabina, 23)

Sett ur detta perspektiv framstår litteratur som en av flera praktiker genom vilka människor kan uppnå ett tillstånd av flow och närvaro. Intervjuerna tyder också på att litteratur ofta konkurrerar mindre med andra medier än med andra aktiviteter som erbjuder avkoppling, fokus och möjlighet att stänga ute omvärlden för en stund.

Detta antyder en förskjutning i hur litteratur fungerar i människors liv. I stället för att vara en aktivitet som fyller tomrum i en annars stillsam vardag, blir läsning en praktik som skapar ett rytmiskt avbrott i en annars intensiv vardag. Litteraturens värde ligger därmed inte bara i vad den förmedlar, utan i den typ av upplevelse den möjliggör: ett annat tempo, ett annat fokus och en möjlighet att tillfälligt träda ut ur vardagens kontinuerliga flöde.

Det finns något slags symbolvärde i att läsa en bok, det är liksom så långt bort du kan komma från vardagen. (Stefan, 26)

Litteratur som orientering i en komplex och svårtolkad samtid

Utöver att erbjuda ett rytmiskt avbrott från vardagen tyder intervjuerna på att litteratur också fyller en annan, mer analytiskt och existentiellt orienterad funktion. I en samtid som många upplever som komplex, snabb och ibland svår att tolka kan litteratur fungera som ett sätt att skapa sammanhang, mening och orientering.

Som visades i del II präglas dagens medielandskap av ett kontinuerligt flöde av information från många olika källor: perspektiv cirkulerar parallellt, tolkningar konkurrerar med varandra och ny information tillkommer i snabb takt. Även om detta ger tillgång till en bredare bild av världen innebär det också att det i större utsträckning blir individens ansvar att skapa en sammanhängande förståelse.

I intervjuerna framkommer att denna situation ibland upplevs som krävande. Flera respondenter beskriver hur det kan vara svårt att avgöra vad som är centralt, hur olika händelser hänger ihop eller hur man ska förstå världen i termer av rätt och fel, orsak och verkan. Denna upplevelse handlar inte enbart om mängden information, utan om bristen på tydliga sammanhang.

Mot denna bakgrund framstår litteratur, och särskilt skönlitteratur, som något kvalitativt annorlunda. I berättelser möter läsaren en värld där händelser hänger samman, handlingar får konsekvenser och skeenden utvecklas över tid. Det innebär inte att litteraturen ger enkla svar, men den erbjuder strukturer genom vilka komplexa frågor kan utforskas.

Fakta: Fantasy som växande genre i en orolig samtid

Flera indikatorer tyder på att fantasy och närliggande genrer har ökat kraftigt i popularitet under de senaste åren. Globalt har försäljningen av science fiction och fantasy ökat markant – i vissa fall med över 40 procent på bara ett år – och genren fortsätter att växa beträffande både intäkter och publik (Creamer 2025; Millot & Maher 2024; Öhman & Sörhag 2025).

Denna utveckling drivs delvis av digitala plattformar som BookTok, där särskilt fantasy och så kallad romantasy har blivit centrala genrer och nått nya målgrupper. I en tid präglad av politisk osäkerhet, informationsöverflöd och ökande oro söker många läsare sig till fantasy som ett sätt att skapa distans, utforska alternativa världar och bearbeta komplexa frågor (Falcon & Covington 2023; Jones 2020).

Fantasy erbjuder inte bara eskapism, utan också tydliga narrativa strukturer, moraliska ramverk och sammanhängande världar. Detta gör genren särskilt relevant i en samtid där många upplever att verkligheten är svår att tolka och att samband mellan händelser inte alltid är tydliga. ■

Jag tror att det är just en motreaktion mot den här vardagen [att läsa fantasy], att många har svårt [...] så då vill de kanske genom just skönlitteratur fara till ett sådant ideologiskt ställe där de själva skulle vilja bo eller leva. (Axel, 22)

Flera respondenter beskriver också hur själva läsakten – att stänga ute det omgivande flödet och följa en berättelse – i sig kan bidra till en känsla av fokus och stabilitet. Att rikta uppmärksamheten mot ett sammanhängande innehåll över tid kan skapa en upplevelse av riktning och begriplighet, även i relation till den egna vardagen.

Jag tycker det har varit jätteroligt att kunna stänga ut allt och bara fokusera på vad som händer i boken [...] att kunna relatera till en bok eller en huvudperson. (Sara, 16)

Ur detta perspektiv framstår litteratur som en praktik genom vilken människor inte bara kopplar av, utan också orienterar sig i en komplex omvärld. Genom att erbjuda narrativa strukturer och möjligheten att följa utvecklingar över tid kan litteratur bidra till att skapa mening i en samtid där sammanhang annars kan vara svåra att upprätthålla.

Litteratur som fördjupning i ett sammanhängande kunskapssökande

Utöver att erbjuda avbrott och orientering framträder litteratur i intervjuerna också som en del av en mer långsiktig process av fördjupning. Som visades i del II rör sig människor i dag ofta mellan olika medier när de söker förståelse för ett ämne eller en fråga. Denna rörelse är sällan linjär, utan består av flera steg där olika typer av innehåll fyller olika funktioner.

Snabbare och mer tillgängliga medier fungerar ofta som ingångar till ett ämne. Genom sociala medier, videor, artiklar och poddar väcks

intresse och grundläggande förståelse. I nästa steg kan samma ämne utforskas vidare genom jämförelser mellan olika källor, där information vägs, problematiseras och sätts i relation till annan kunskap. I denna process fyller olika medier olika roller: en del fungerar som ingångar, andra som verktyg för att pröva och triangulera information eller som ett sätt att fördjupa och strukturera förståelsen.

I detta sammanhang framstår litteratur som en särskild form av fördjupning. Böcker – oavsett om de läses eller lyssnas på – erbjuder möjligheten att följa ett resonemang eller en berättelse över längre tid, med större sammanhang och djup än vad många andra format möjliggör. De kan därmed fungera som en förankrande länk i en annars rörlig och fragmenterad kunskapsprocess.

Du får ju mera nyanser och mera av detaljer. Det är omöjligt att i några timmar, klämma in det som du skriver i text. Om man tänker att det tar 30 timmar att läsa en bok, så att få det in klämt på två timmar i en film är omöjligt. (Fabian, 37)

Jag tycker att det är helt hälsosamt att ta sig an, liksom en fysisk bok hålla den i handen och koncentrera sig på den i en timme per dag. (Robert, 23)

Samtidigt visar intervjuerna att denna roll inte är självklar. Trots att litteratur ofta upplevs som mer fördjupande kan den vara svårare att integrera i praktiken. Andra medier uppfattas ofta som mer lättillgängliga, snabbare att ta till sig och enklare att anpassa till vardagens rytm. Detta innebär att litteratur inte alltid blir det naturliga nästa steget i en fördjupningsprocess, även när den potentiellt skulle kunna spela en central roll.

Detta pekar mot en spänning i litteraturens funktion i dag. Å ena sidan finns ett tydligt behov av fördjupning, struktur och sammanhang. Å andra sidan formas vägen till denna fördjupning av ett medielandskap där tillgänglighet och tempo ofta styr vilka format som används.

Mot denna bakgrund framstår det som en central utmaning att göra litteraturen mer synlig som en meningsfull del av dessa processer. Det handlar inte om att ersätta andra medier, utan om att tydligare koppla litteraturen till de processer genom vilka människor redan fördjupar sig i ett ämne. Ur detta perspektiv kan både traditionella böcker och ljudböcker fungera som viktiga resurser – förutsatt att de blir en integrerad del av de kunskapsprocesser där behovet av fördjupning uppstår.

Litteratur som social och kulturell energi i medieflöden

Förutom att litteraturen fungerar som ett rytmiskt avbrott och som ett verktyg för orientering tyder intervjuerna på att den i dag också får sin betydelse genom de sociala och kulturella flöden där människor rör sig. Litteraturens värde är därmed inte enbart knutet till själva läsakten, utan också till hur böcker upptäcks, delas och diskuteras i olika sammanhang.

Som visades i del II präglas dagens medielandskap av horisontella flöden där kunskap och kultur sprids genom nätverk, rekommendationer och social interaktion. I detta landskap uppstår kulturell relevans inte enbart genom institutionella aktörer, utan genom att innehåll cirkulerar mellan människor och blir en del av gemensamma referensramar.

Intervjuerna visar att denna logik i allt högre grad gäller också för litteraturen. Böcker upptäcks ofta genom sociala medier, poddar och samtal snarare än genom traditionella kanaler. När en bok får spridning i dessa flöden kan den snabbt bli ett gemensamt samtalsämne och nå nya läsare.

Jag känner inte alls en social isolering [i samband med läsning]. Jag använder kanske en eller två gånger om veckan Reddit för att där finns forum där du kan diskutera om olika böcker (Malin, 25)

I sådana sammanhang framstår läsning inte längre som en isolerad aktivitet, utan som något som är inbäddat i sociala praktiker. Att läsa handlar då också om att delta i samtal, dela upplevelser, rekommendera böcker och förhålla sig till andras tolkningar.

Denna dynamik innebär också att litteratur kan få en ny form av kulturell energi. Böcker som tidigare haft begränsad spridning kan genom digitala flöden nå nya målgrupper, och äldre titlar kan få nytt liv när de upptäcks av nya läsare. I dessa processer formas litteraturens relevans lika mycket av hur böcker delas, diskuteras och tolkas som av innehållet i sig.

Samtidigt förändrar detta också vad det innebär att vara läsare. I intervjuerna framkommer att läsning i vissa fall blivit mer synlig och mer integrerad i människors identitet. Att läsa och att dela sin läsning kan fungera som ett sätt att uttrycka intressen, värderingar och tillhörighet.

Litteraturen framstår således som en del av samma kulturella logik som andra uttrycksformer, såsom film och musik, där betydelse och värde skapas i samspelet mellan innehåll, publik och plattformar. Litteraturens relevans i dag hänger därför lika mycket samman med de sammanhang där böcker upptäcks, delas och diskuteras som med deras tillgänglighet.

Detta innebär att litteraturens värde inte enbart ligger i dess innehåll eller i den individuella läsoplevelsen, utan också i dess förmåga att generera engagemang, samtal och gemensamma referensramar. I ett medielandskap där mycket kultur konsumeras parallellt och snabbt kan denna form av social förankring vara avgörande för om en bok får genomslag eller inte.

Sammanfattning

Litteraturens värde i dag ligger inte i att ersätta andra medier, utan i de funktioner den fyller i relation till dem. I en vardag präglad av tempo och i ett medielandskap där människor rör sig mellan många olika format och flöden får litteraturen sin betydelse i samspelet med denna verklighet och hur den svarar mot behov som uppstår i den.

Fyra centrala observationer sammanfattar denna utveckling:

- Litteratur fungerar som ett rytmiskt avbrott i en intensiv vardag. Läsning erbjuder fokus, närvaro och mental återhämtning, och konkurrerar därför främst med andra aktiviteter som ger fördjupning och avkoppling, snarare än med snabb mediekonsumtion.
- Litteratur bidrar till orientering i en komplex och svårtolkad omvärld. Genom sammanhängande berättelser och tydligare samband mellan handlingar och konsekvenser kan litteratur fungera som ett komplement till ett fragmenterat informationsflöde.
- Litteratur fungerar som en fördjupande länk i ett sammanhängande kunskapssökande. Böcker kan erbjuda struktur, sammanhang och djup i en process där människor rör sig mellan olika medier, men blir inte alltid ett självklart nästa steg eftersom andra format upplevs som mer tillgängliga.
- Litteratur får sin kulturella relevans genom sociala och digitala flöden. Böcker upptäcks, delas och diskuteras i samma ekosystem som annan kultur, vilket gör synlighet och cirkulation avgörande för deras genomslag.

Implikationer

Den här utredningen visar att litteraturens utmaningar och möjligheter i dag inte kan förstås utifrån traditionella föreställningar om litteratur och läsvanor. Människors vardag präglas av tempo, rörelse och många parallella aktiviteter, samtidigt som kunskap och kultur i allt högre grad sprids genom horisontella flöden där olika medier samspelar. I detta sammanhang formas litteraturens roll inte isolerat, utan i relation till hur människor faktiskt lever och orienterar sig i ett komplext medielandskap och i en snabb och rörlig vardag.

Detta innebär att insatser för litteratur och läsfrämjande behöver utgå från utgångspunkter som är förenliga med denna logik. Utmaningen handlar därför lika mycket om att skapa förutsättningar för att litteraturen ska kunna fungera inom de strukturer som redan präglar vardagen och medieanvändningen, som att väcka motivation och intresse för litteratur.

Mot denna bakgrund kan ett antal övergripande implikationer formuleras. Dessa bör inte förstås som enskilda åtgärder, utan som vägledande principer för hur arbete med litteratur och läsning kan utvecklas i en samtid där både vardag och medielandskap ser annorlunda ut än tidigare.

1. Utgå från människors faktiska vardag - inte från idealbilder

En central insikt i utredningen är att litteraturens utmaning i dag inte främst handlar om bristande motivation, utan om hur människors vardag är organiserad. Det innebär att litteratur- och läsfrämjande insatser behöver utgå från hur människor faktiskt lever, snarare än från normer om hur läsning bör se ut. För många är det inte realistiskt att regelbundet avsätta längre ostörda stunder för läsning. Däremot finns det situationer där läsning skulle kunna få plats – till exempel under väntetider, under pendling eller i återkommande rutiner – men där den i dag ofta trängs undan av mer lättillgängliga medier.

Att utgå från människors livsrytm innebär därför att flytta fokus från att skapa mer tid för läsning, till att synliggöra och aktivera de ”läsrum” som redan finns. Det innebär också att erkänna att olika format fyller olika funktioner i denna vardag. Ljudböcker och poddar visar exempelvis att intresset för längre berättelser och resonemang finns kvar, men att formerna har anpassats till en mer rörlig livssituation.

I praktiken innebär detta att insatser för läsning i högre grad bör

- ta fasta på vardagens övergångssituationer snarare än på ideal om ostörd lästid,
- synliggöra när och hur läsning faktiskt är möjlig i människors vardagsliv,
- sänka trösklarna för att påbörja och återuppta läsning, d.v.s. uppmuntra till kortare lässtunder,
- samt arbeta med och stödja andra format som innebär fördjupning.

2. Se litteratur som en del av ett större medieekosystem

Utredningen visar att litteratur i dag inte verkar i ett vakuum, utan som en del av ett bredare medielandskap där människor kontinuerligt rör sig mellan olika format och plattformar. Kunskap och kultur upptäcks, tolkas och delas i flöden där sociala medier, poddar, artiklar, videomaterial och böcker samspelar och fyller olika funktioner i samma process.

Detta innebär att litteraturens relevans i allt högre grad avgörs av hur den kopplas till dessa flöden. Böcker väcker ofta intresse först efter att ett ämne fått uppmärksamhet i andra medier. Samtidigt visar analysen att litteratur kan få stor spridning när den väl blir synlig i dessa sammanhang, inte minst genom rekommendationer, sociala nätverk och digitala gemenskaper.

Att se litteratur som en del av ett medieekosystem innebär därför att gå bortom föreställningen om boken som ett fristående objekt, och i stället förstå den som ett steg i en större rörelse där människor gradvis fördjupar sig i innehåll eller berättelser. Sett ur detta perspektiv hand-

lar läsfrämjande inte bara om att tillgängliggöra litteratur, utan om att integrera den i de sammanhang där människor redan söker, delar och diskuterar kunskap och kultur.

I praktiken innebär detta att insatser i högre grad bör

- arbeta aktivt med de flöden där människor upptäcker innehåll, särskilt i digitala och sociala miljöer,
- koppla litteratur tydligare till andra medier som fungerar som ingångar till ett ämne,
- synliggöra böcker och litteratur som en del av bredare kunskaps- och kulturprocesser, snarare än som isolerade produkter,
- samt stödja olika former av social cirkulation, där litteratur diskuteras, delas och får mening i gemensamma sammanhang.

3. Placera litteratur där engagemang redan finns

Litteraturens spridning och genomslag formas i dag genom ett bredare samspel mellan olika kulturella sammanhang, inte minst genom sociala medier och digitala rekommendationer. Böcker får ofta ny relevans när de kopplas till andra fenomen som redan engagerar – till exempel film, tv-serier, samhällsdebatt eller aktuella frågor. Denna typ av ”kulturell energi” uppstår i skärningspunkter mellan medier, idéer och sociala sammanhang, både digitalt och fysiskt.

Detta innebär att litteratur inte enbart bör spridas inom traditionella litterära arenor eller genom enskilda plattformar, utan också aktivt placeras i sammanhang där uppmärksamhet och engagemang redan finns.

Att arbeta med denna logik innebär att se litteratur som något som kan röra sig mellan olika arenor och få mening i relation till andra erfarenheter. Det handlar inte om att ersätta litteraturens egna sammanhang, utan om att komplettera dem genom att placera litteratur i miljöer där den kan få större synlighet, relevans och genomslag.

I praktiken innebär detta att insatser för litteratur i högre grad bör

- aktivt koppla litteratur till andra kulturella uttryck, såsom film, tv-serier, spel och aktuella samhällsfrågor,
- placera böcker i sammanhang där intresse och engagemang redan finns, snarare än att enbart försöka skapa nya,
- stärka fysiska och sociala arenor, såsom evenemang, bokcirklar och offentliga samtal, där litteratur kan diskuteras och få mening i relation till gemensamma erfarenheter,
- samt arbeta med tematiska och kontextuella ingångar till litteratur, där böcker knyts till frågor och ämnen som upplevs som relevanta i samtiden.

4. Utgå från funktion och värde - inte från format

Av undersökningen framgår att litteraturens betydelse i dag hänger nära samman med hur människor använder den och vilka behov den möter i vardagen. I ett medielandskap där människor använder många olika format parallellt blir frågan inte vilket medium som används, utan vilket värde det skapar i ett visst sammanhang.

Intervjuerna visar att litteratur fyller flera sådana funktioner. Den kan erbjuda fördjupning i frågor som först väckts i andra medier, skapa sammanhang och mening i komplexa ämnen samt ge en form av fokuserad upplevelse i en annars fragmenterad vardag. Särskilt tydlig är litteraturens potential som en källa till mer sammanhängande och tillförlitlig kunskap. När människor rör sig genom olika informationskällor kan böcker fungera som en punkt där resonemang fördjupas, perspektiv utvecklas och förståelse stabiliseras.

Detta innebär att litteraturens värde i dag i hög grad är relationellt. Det uppstår inte i isolation, utan i hur litteraturen kompletterar andra medier och bidrar med något som saknas i snabbare och mer fragmenterade format. Att utgå från funktion snarare än format innebär därför att flytta fokus från boken som objekt till vad läsning faktiskt möjliggör.

I praktiken innebär detta att insatser i högre grad bör

- lyfta fram litteraturens roll som källa till fördjupning och välgrundad kunskap i ett komplext informationslandskap,
- positionera böcker som ett steg i människors kunskapsprocesser, snarare än som ett alternativ till andra medier,
- tydliggöra hur läsning kan bidra till att skapa sammanhang, mening och orientering,
- samt kommunicera litteraturens värde i termer av vad den gör – till exempel att möjliggöra fokus, reflektion och djupare förståelse.

5. Gå från att påverka till att möjliggöra

En central förändring som framträder i undersökningen är att de institutionella villkoren för kultur och kunskap har förskjutits. Traditionellt har litteraturens spridning och betydelse i hög grad formats genom vertikala strukturer, där institutioner som skola, bibliotek, förlag och kulturorganisationer haft en tydlig roll som förmedlare och normskapare. I dag sker spridning, värdering och meningsskapande i allt högre grad genom horisontella flöden, där inflytandet är bredare distribuerat och där människor själva aktivt deltar i att forma vad som får uppmärksamhet och betydelse.

Detta innebär inte att institutionernas roll har försvunnit, men att institutionernas karaktär förändras. I ett medielandskap där kulturell relevans i hög grad uppstår i nätverk, gemenskaper och informella sammanhang räcker det inte att enbart verka genom traditionella kanaler eller att försöka styra uppmärksamhet uppifrån. I stället behöver institutioner i större utsträckning förstå och förhålla sig till de miljöer där litteratur faktiskt cirkulerar och får mening.

Att gå från att påverka till att möjliggöra innebär därför ett skifte i perspektiv. I stället för att enbart utgå från traditionella sätt att påverka vad människor läser eller hur litteratur värderas, handlar det om att skapa förutsättningar för att litteraturen ska kunna bli relevant inom de flö-

den och praktiker där människor redan är aktiva. Det innebär också att erkänna att värde och betydelse i högre grad uppstår i samspelet mellan aktörer, snarare än genom enskilda institutioners insatser.

I praktiken innebär detta att institutioner i högre grad bör

- utveckla en djupare förståelse för hur horisontella flöden fungerar och hur litteratur får spridning inom dem,
- stödja och förstärka befintliga praktiker och gemenskaper där litteratur redan cirkulerar, snarare än att enbart skapa egna initiativ,
- arbeta mer kollaborativt med andra aktörer, inklusive informella nätverk och digitala gemenskaper,
- skapa strukturer och resurser som gör det möjligt för andra att upptäcka, dela och arbeta med litteratur på egna villkor,
- samt fungera som en möjliggörare av litterär aktivitet och engagemang, snarare än enbart som en förmedlare av innehåll.

Avslutning

Denna utredning har tagit sin utgångspunkt i en enkel men avgörande fråga: Vilken roll spelar litteratur i ett samhälle där både vardag och medielandskap har förändrats i grunden?

Analysen visar att litteraturens situation i dag inte kan förstås genom förenklade motsättningar mellan bok och skärm, eller mellan fördjupning och distraktion. I stället framträder en mer sammansatt bild där litteraturens möjligheter och begränsningar formas i relation till hur människor faktiskt lever sina liv och hur de rör sig mellan olika medier.

I en vardag präglad av tempo, rörelse och många parallella aktiviteter har den traditionella boken svårt att hitta en självklar plats. Samtidigt innebär detta inte att intresset för berättelser, kunskap och fördjupning har minskat. Tvärtom visar analysen att dessa behov är fortsatt starka, men att de i allt högre grad tillgodoses genom format och praktiker som bättre passar in i vardagens struktur.

Samtidigt verkar litteratur i ett medielandskap där kunskap och kultur cirkulerar genom flöden snarare än genom tydligt avgränsade kanaler. I detta landskap formas relevans genom synlighet, rekommendationer och social spridning. Litteraturens genomslag hänger därför nära samman med de sammanhang där människor redan söker information, kultur och gemenskap.

Sammantaget framträder litteraturens värde som relationellt. Det ligger inte i att ersätta andra medier eller återta en tidigare särställning, utan i hur litteraturen används och får betydelse i relation till dem.

LITTERATUR

- Auxier, B., Patel, H. & Rawat, A. 2024. *User-generated video content fuels music discovery and fandom among younger people*. Deloitte Insights. Tillgänglig på: Läs artikel (Hämtad 6.4.2026).
- Balling, G. & Martens, M. 2024. "BookTok Helped Us Sell It: How TikTok Disrupts Publishing and Fuels the #Romantasy Boom". *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* <https://doi.org/10.1177/13548565241301271> 1–21.
- Berglund, K. & Steiner, A. 2026. *Bokbarometern*. Stockholm: Svenska förläggareföreningen.
- Cain, S. 2025. "We're insanely hubristic': how The Rest Is History became the world's biggest history podcast". *The Guardian*. Tillgänglig på: Läs artikeln. (Hämtad 8.4.2026).
- Creamer, E. 2025. "Romantasy and BookTok driving a huge rise in science fiction and fantasy sales". *The Guardian*. Tillgänglig på: Läs här (Hämtad 11.4.2026).
- Falcon, H., & Covington, K. 2023. "Young Readers Find Hope – and Escape – in Sci-Fi and Fantasy Books". *Yes! Magazine*. Tillgänglig på: Läs artikeln (Hämtad 10.4.2026).
- Fuller, D. & Rehberg Sedo, D. 2013. *Reading Beyond the Book. The Social Practices of Contemporary Literary Culture*. New York: Routledge.
- Heikkilä, R. 2024. *Miksi lakkasimme lukemasta? Sosiologinen tulkinta lukemisen muutoksesta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hakoniemi, E. 2018. "Sivistys yhteiskunnallisena voimana – työväen sivistystyön sivistys-käsite". *Koulu ja menneisyys* 56, 155–179.
- Halinen, I., Harmanen, M. & Mattila P. 2013. *Making Sense of Complexity of the World Today. Why Finland is Introducing Multiliteracy in Teaching and Learning*. Helsinki: Finnish National Board of Education.
- Hanifi, R., Haaramo, J., & Saarenmaa, K. 2021. *Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Hutcheon, L. 2013. *A Theory of Adaptation*. 2nd ed. New York: Routledge.
- Jarvis, J. 2023. *The Gutenberg Parenthesis. The Age of Print and its Lessons for the Age of the Internet*. New York: Bloomsbury Publishing.
- Jerasa, S.E. 2025. "The #BookTok Connection: Examining Cultural and Linguistic Identity Expression in Online Reading Communities". *Education Sciences* 15:2, 234–260.
- Jones, E. 2020. "Science fiction builds mental resiliency in young readers". *The Conversation*. Tillgänglig på: Läs artikeln (Hämtad 22.5.2026).

- Kirjakauppaliitto (2025). ”Kirjamyynti pysyi viime vuoden tasolla – painetun tietokirjallisuuden myynti kasvoi”. Tillgänglig på: Läs artikeln. (Hämtad 10.4.2025).
- Laine, O. 2026. ”Paluu suosioon”. *Helsingin Sanomat* 21.3.2026. Tillgänglig på: Läs artikeln (Hämtad 10.4.2026).
- Lindh, I., & Hiidenmaa, P. 2023. ”Äänikirjojen kuuntelu osana lukemisen kulttuuria”. *Kulttuurintutkimus* 40:1, 3–19.
- Mac Donnell, C. 2024. ”’Reading is so sexy’. Gen Z turns to physical books and libraries”. *The Guardian*. Tillgänglig på: Läs artikeln (Hämtad 10.4.2026).
- Martens, M., Balling, G., & Higgason, K.A. 2022. ”#BookTokMadeMeReadIt: Young adult reading communities across an international, sociotechnical landscape”. *Information and Learning Sciences* 123:11–12, 705–722.
- Milliot, J. & Maher, J. 2024. ”Riding on Romance and Romantasy, Print Book Sales Edge into Positive Territory”. *Publishers Weekly* 9.10.2024. Tillgänglig på: Läs artikeln (Hämtad 12.4.2026).
- Nivins, S., Mooney, M.A., Nigg, J. & Klingberg, T. 2026. ”Digital Media, Genetics, and Risk for ADHD Symptoms in Children: A Longitudinal Study”. *Pediatrics Open Science* 2:1, 1–10
- Ritzer, G. 2004. *The McDonaldization of Society*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Rioja, K. et al. 2023. ”Unraveling the link between media multitasking and attention across three samples”. *Technology, Mind, and Behavior* 4:2, 134–150.
- Rosa, H. 2015. *Social Acceleration. A New Theory of Modernity*. New York: Columbia University Press.
- Schulman, M. 2017. ”Orwells 1984 storsäljare efter Trumps påståenden”. *Yle*. Tillgänglig på: Läs artikeln (Hämtad 6.4.2026).
- Steiner, A. 2025. ”BookTok Reading Practices: Intensive and Extensive Reading in Display Mode”. *Participations. Journal of Audience & Reception Studies* 21:2, 1–16.
- Tiberg, C. 2024. ”Trendbrott – den fysiska boken ökar mest”. *SVT*. Tillgänglig på: Läs artikeln (Hämtad 13.4.2026).
- Van Deursen, A.J.A.M. & Van Dijk, J.A.G.M. 2014. ”The digital divide shifts to differences in usage”. *New Media & Society* 16:3, 507–526.
- Ward, A.F., Duke, K., Gneezy, A. & Bos, M.W. 2017. ”Brain Drain: The Mere Presence of One’s Own Smartphone Reduces Available Cognitive Capacity”. *Journal of the Association for Consumer Research* 2:2, 140–154.
- Weingartner, S. 2020. ”Digital omnivores? How digital media reinforce social inequalities in cultural consumption”. *New Media & Society* 23:11, 3370–3390.
- Öhman, S. & Sörhag, E. 2025. ”Tydlig försäljningsökning för lyrik och fantasy: ’Nästan allt säljer slut’”. *Svensk Bokhandel*. Tillgänglig på: Läs artikeln (Hämtad 20.5.2026).

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPET
I FINLAND